

OP HET TREURSPEL
VAN
ENEAS EN TURNUS,
DOOR DEN HEERE
LUKAS ROTGANS
IN DICHT GEBRAGT,
EN TEN SCHOUBURGE GEVOERT;

Ondermengt met eenige Aanmerkingen over de Nederduitſche Taal-en Dichtkunde;

DOOR

F. HALMA.

T' AMSTERDAM,

By FRANÇOIS HALMA, Boekverkoper,
in Konſtantyn den Grooten. 1705.

OP HET TREURSPEL

VAN

ENEAS EN TURNUS.

DOorluchte Dichter, die, tot heldentoon gebooren,
Uw heldenzangen liet in Neêrlandts kreitzen hooren,
Als gy Britanjes vorſt verheerlykte in uw dicht,
En zyne krygstrofeen hebt door uw pen geſticht,
Waardoor zyn groot bedryf zal in 't geheugen leeven:
Die zoo veel helden hebt aan 't ſtarrenhof verheven,
Na hunne doot, als gy hun daden hebt gemeldt,
In Pallas hooge koor, of Mavors bloedig veldt
Verricht, die hunnen naam en lykbus eeuwig ſieren:
O Febuszoon, bekranſt met blinkende laurieren,
Wy eeren uw vernuft, en gaven van de kunſt
Der eedle poëzy. 't blykt dat der Zuſtren gunſt
U dag op dag beſtraalt, en nimmer laat verlegen,
Vooral zienwe in dit ſtuk gelyk een' milden regen.
Die menſch en vee verquikt, van zuivre hippokreen,
Uit Pindus heuvelbron, nu ſtroomen naar beneên
In 't kriſtalyn der Vecht, om uwen dorſt te laaven.
Gy, die de lekkerny van deze hemelgaven
Voorlange had geſmaakt, en kende Febus ſchat,
Werdt dronken in den vloet van 't geeſtbezielend nat;
En, teffens door het vier des Zanggods aangedreven,
Als uit u zelf verrukt, quam in uw geeſt herleeven
De ſterke dryving van den grooten Mantuaan.
Flux zagmen uwe handt zyn goude ſnaaren ſlaan,
Om prins Eneas in Latinus hof te kroonen,
En zyne dapperheit met uwe zegetoonen
Te voeren aan 't geſtarnt. tot hy door 't hoog beſluit
Prinſes Lavinia, Latinus krooſt, tot bruidt

Verwerft, en wint door 't zwaart, daar Turnus door moet ſneeven.
Hoe zietmen hier uw' geeſt op ſnelle wieken zweeven,
Gelyk den adelaar, tot in de bovenlucht,
En ſtreeven tot den top des zangbergs in uw vlucht!
O Vechtzwaan! wie word niet vervoert door uwe zangen!
Wiens ziel zou uw gedicht niet door zyn toonen vangen!
Amfions kracht en geeſt herleeft in uw verſtandt,
En Orfeus, als hy 't wout betovert met zyn handt,
Daar hy zyn ſnaaren weet zoo kunſtig meê te roeren.
'k Zie d'Amſtelnimf alreê met zyde en goude ſnoeren
U kranſſen ſtrengelen van waterlis, en wier,
En biezen, opdat zy uw kruin daar meê verſier,
Als uwe Eneas, door uw luiſterryke vaarzen,
Den ſchouburg zal betreên met hooggeſchoeide laarzen,
En elk u groeten met gejuich en handgebaar.
Wanneer zelf 't ſchoutoneel, verheerlykt door de ſchaar
Die Helikon bewoont, van hemelglans zal blaaken.
O VONDEL! mogtge eens uit den yzren ſlaap ontwaaken,
En u dan wiert gegunt dit Treurſpel aan te zien:
Straks zoudge uw ſtramme handt den braven dichter biên,
En, met ANTONIDES, hem voor uw krooſt erkennen.
Hy volgt u achterna op onvermoeide pennen,
En ſpiegelt zich in 't licht dat uit uw dichtkunſt ſtraalt:
Die heldre flonkerſtar, die nooit ter kimme daalt.
O Agrippyner! wie zou uw vernuft niet eeren!
Uw geeſt zal eeuwig haat en nyt betriomfeeren,
Hoe zeer dat ondier grynſt en knaagt zyn ingewandt.
Heer ROTGANS heeft voor u de zegevaan geplant,
Met zoo veel helden: ſpyt het woên der vaale ſpooken,
Die, uit den afgront van onwetenheit gebroken,
Uw glans niet kunnen zien noch dulden in 't gezicht.
Wy pryzen u, ô heldt, die zulk een middaglicht
Hebt over Nêerlands taal verſpreidt en uitgegoten.
Dit ſchoon toneelſtuk is als uit uw pen gevloten,
Naar ſtyl en zuivre taal, diege altoos hebt bewaart
In uwe ſpelen, ſchoon de ſchikking naar den aart

Van onze tyden is veroudert en verandert.
Dit zyn omſtandigheên. gy volgde d'oudheitsſtandert,
Geſtyft door wyzen raadt, in d'orde van het ſpel.
Tydt baart verwiſſeling. gelyk een ſlang haar vel
Uitſchudt, maar niet haar liſt, voorzigtigheit en treeken.
Hier hoortmen kracht van taal, in zuiverheit van ſpreeken,
Naar vaſte gronden, die de ziel bekoort en 't oor.
Men volgt geen woeſtheit, maar 't gebaande redenſpoor
Voorheene en in dees' tydt. men hoort de zelve klanken
Der onvervalſchte tong; door geen uitheemſch aan 't wanken
Te brengen, hoe verniſt en jofferlyk getooit.
Hier zietmen 't onkruidt met zyn wortel uitgerooit
Van echtelooze taal; de ſchandige erfgebreken,
Van diepe Onkunde, door den dichter 't hart afſteeken.
Gerechtigheit, voorzien met zwaart en evenaar,
Wyſt hem den lauwer toe, met d'Outſten van de ſchaar,
Die taal en poëzy naar rechten eiſch waardeeren.
Geen *eere*, ô deernis! klinkt hier op het meervout *heeren*,
Noch hoort men immer *tyt* gerymt op *heerlykheit*,
Men ſpreekt hier niet met *den*, naar 't drieſtig onbeſcheit,
Wanneer de Noemer zich laat hooren in een reden.
Men toets dit treurſpel vry in zyne volle leden,
En gluure op 't naauſte of hier ook taalgebreken zyn
Die 't ſtuk ontluiſtrèn. doch geen ſpin zuige ook venyn,
Naar haren vuilen aart, uit leliën en roozen.
Dit's ondiers eige werk. geen bloem ooit uitgekozen
Van 't noeſtig bytje tot zyn honigs zoetigheit,
Bleef onbezwalkt van 't gif dat d'angelſteek verſpreidt.
Zoo eere men de kunſt daar haare ſtraalen lichten.
Moet koper niet voor gout, glas voor den luiſter zwigten
Des zuivren diamants? en of geen blinde ziet
't Oneindig onderſcheit: blyft glas en koper niet
Altoos de zelve ſtof, wier bleeke en flaauwe glanſſen
Verſchieten voor 't geſteente? als, aan des hemels tranſſen,
De nachttoorts voor het licht der morgenzon verdwynt,
En niet meer word gezien als 't op den middag ſchynt?

Men pryze dan de deugt daar ze immer word gevonden.
En banne uit zyn gemoedt wat ſteeken kan en wonden
Een anders gave en kunſt. men volge 't redens licht.
Zoo zienwe in Amſtels kreits den zangberg haaſt herſticht
In vollen luiſter. laat dan blinde mollen wroeten,
En graaven in den grondt, om eenig aas t'ontmoeten
Van naakte wurmen, tot verzading van haar luſt:
Men gunne haar die prooi, en houde zich geruſt,
Dewyl zy nooit den top van Helikon genaaken,
Noch 't nat der hengſtebron van Pindus toppen ſmaaken.
Geen arendt keert zich aan het vliegen van een mus.
Geen ruſtig man hoort meer naar 't kinderlyk geſus
Van zyne voedſteren om hem in ſlaap te wiegen.
Wie doolen wil, hy doole, en laate zich bedriegen
Door zinnelooze reên, en kieze zwart voor wit.
Eete ekels, luſt ze hem, voor broodt. vertreede 't pit,
En houde zich aan ſchaal en ſchorſſe in taalgeleertheit.
Doorluchte Griek, * LONGYN, hoe geeſſelt gy verkeertheit,
In uw verheven boek van ſtyls verhevenheit!
O Spitsbroêrs, zoekt gy ooit te worden opgeleidt
Tot hooger kennis en de kunſt van wel te ſpreeken:
Leeſt, leeſt dien Redenaar, om eenmaal van gebreken
Gevaagt te zyn in ſtyl, geloutert als het gout.
Zoo word Parnas in 't end met luiſter opgebout;
En hoeft de ſchouburg nooit voor 't Franſch toneel te zwygen;

Maar

* Dit werk van Dionyſius Longinus, is by de geleerden voor een der dierbaarſte overblyfzelen der oudheit geacht, en van den doorluchtigen Caſaubon een *boek van gout* genoemt, dat, ſchoon kleen in begrip, de grootſte boeken in waardye kan opweegen. Gelyk nu dit uitmuntent en nooit volprezen werkje, by my in 't Griekſch en Latyn, met de aantekeningen van veele voornaame Geleerden, vooral van wylen den heere Jakob Toll, is gedrukt, daar dan de zuivere vertaling van den heere Depreaux, in de Franſche taale, achter by komt, verrykt met de geleerde aanmerkingen van den heere Dacier, met die van den bovengenoemden heere Toll, en ook met die van den Vertaler zelf, waren wy wel gezint (ſchoot ons ſlechts tydt genoeg over) hem naar ons vermogen, in 't Hollandſch, te volgen, om het by de doorwrochte Nederduitſche Spraakkunde te voegen, die ik van den heere Arnold Moonen op de perſſe hebbe, waar na'er nauwelyks iets verder konde worden vereiſcht, om de grootſte kracht van welſprekendheit, in de verhevenheit der reden en zuiverheit onzer taale, (die zeker in geen ſnaterent gezwets beſtaat,) over te brengen, waar toe ons Nederduitſch vry beter dan 't Franſch in veele gelegenheden, gelyk ik ſtraks aanroere, gepaſt is.

Maar zal, door u bezielt, meer glans en glory krygen,
Dan daar een laffe taal en vaatſe rymery
Heerſcht in den heldentoon. als of een zoet gevry,
En teêre joffrentaal paſte in den mondt der braven.
Geen trom gelykt de veêl. het paardt moet ruſtig draaven,
En ſlaan zyn hoeve in 't ſtof, en brieſchen door de lucht,
Wanneer het in het heir hoort krygs-en moortgerucht,
Wanneer aan allen kant trompet en trommels raazen.
Een liedjestoon paſt wel by 't klinken van de glazen,
Maar niet by wapentuig en klatrend krygsmuzyk.
Men loone vry die kunſt met goude ſtoffe in 't ryk,
Verheerlykt met het gout van leliën in 't wapen.
Hoe groot * Depreaux ook zy, men moet zich niet vergaapen
Aan zyn fluweel gevlei, wanneer hy Vrankryks magt
Verheft tot aan de lucht, en ſchimpende veracht
Den kloeken Batavier en zyne Bondtgenooten.
Elk ſtuk heeft paal en perk. men hoort geen donderklooten
Ooit rollen door de lucht, dat alles beeft en kraakt,
En loeit, wanneer de zon met goude ſtraalen blaakt.
Men zoek' dan houding in het tafereel te brengen,
En geenen baiert van wanſtaltigheên te mengen,
Gelyk den ruwen klomp door Nazo uitgebeeldt.
Hoe ſchoon is 't daar de kracht van licht en ſchaduw ſpeelt,
Op voor-en agtergrondt, naar eiſch van kunſt en reden!
Maar, kunſtgenooten, 'k ſchyn dus zelf hier t' overtreeden
Den regel dien ik ſtelle en tot den hemel prys,
In dit myn lofgedicht, dat niet naar Flakkus wys
En voorſchrift ſchynt geſchikt in wezen en ſieraadjen.
Want, zeker, hier lykt viſch geſchildert in boſſchaadjen,
En aardtſch gedierte zich t' onthouden in de zee.
Men hoeft, op dat men net een lichaam ſiere en kleê,
Geen ſtukken lakens, maar een kleen getal van ellen.
Hoe, zegtmen, koomt gy hier ons d'eigenſchappen ſpellen

Der

* Anders BOILEAU, hooftdichter van Vrankryk, en levensbeſchryver van koning Lodewyk den XIV. die voor zyn zegeliedt op de overwinning van Namen, achter zyne Schimpdichten gedrukt, naar men getuigt, met duizent piſtoolen of goude Louïzen beſchonken is.

Der dichtkunde in 't gemeen, daarge u bepaalen moſt
Aan 't puiktoneelſtuk, daar Eneas is gedoſt
In 't Frygiaanſch gewaat; en Turnus, naar gebruiken
Der Rutelen gekleedt, moet door den werpſchicht duiken,
Die hem zyn mingenoot dryft door de wapens heen;
Tot daar de Trooiſche vorſt in zegepraal koomt treên,
Met burgerhandtgeklap ter poorten ingelaaten,
Beſtuuwt met lyfſtaffiers en duizenden ſoldaaten,
In 't koninklyke hof, daar hy Lavinia,
Zyn lieve zielvoogdes, tot bruidt verkrygt. waarna
De zwarte rougordyn wordt voor het oog geſchoven,
Wanneer Amate zich van 't leven koomt berooven.
'k Zie dit, voor andren, zelf, doch ben niet buiten ſtaat
Van myn verweering. want wat geeftmen dikwyls raadt
Aan vrienden, dien men zelf verwaarlooſt in 't betrachten!
Men ziet wel dat ik ſpeel met vinding en gedachten,
En met geen' rechten ernſt het wigtig ſtuk volding.
't Was nimmer wraakbaar dat men veel verandering
Vondt in een ſchildery, naar kunſt en verfſchakeering.
Geen inſlag is altoos het zelve met de ſcheering.
De zee beſpoelt het landt daar groene boomen ſtaan.
Dit in een kunſttafreel te toonen, kan nooit ſchaân
Noch hindren aan het ooge in braave meeſterſtukken.
Men moet geen vrye kunſt in harde banden drukken,
Die haar benaauwen en van haaren loſſen zwier
Berooven. nergens dooft Horatius het vier
Der vlugge geeſten, daar 't in heldre vlam aan 't branden,
Op Febus outer blaakt, als geurige offerhanden
Van Indus ſpecery, en vliegt door d'ope lucht.
Wilt gy, ô Dichters, dan ooit zien de rype vrucht
Van uwen arbeidt, volgt het ſpoor van 't pronk der vaderen,
In wien de dichtkunſt zweefde als door het bloedt en d'aderen.
Zoo ryſt de Poëzy, in 't zuiver Neêrlands kleedt,
Zoo ver de zonnetoorts de hemelſtreeken meet,
In haren ſnellen loop, en raakt nooit aan het quynen,
Zoo lang Eneas zal op 't ſchoutoneel verſchynen.

UIT.

BENYDE LAUWER

VOOR DEN

Geestrijken en Befaamden

DIGTER F. H.

Tegens de Beschimpers van deszelfs verheve, en voor de onwetenheid, onverstaanlijke Poëzye;

Sola Sophocleo tua Carmina digna Cothurno.

ENYDE LAUWER

VOOR DEN

GEESTRYKEN EN

BEFAAMDEN DIGTER

F. H.

Tegens de Beſchimpers van deszelfs Verheve, en voor de onwetenheid, onverſtaanlijke Poëzye

Sola Sophocleo tua carmina digna Cothurno.

Halma, luiſter, Praal, en Zon,
Aan den Heliconſen Hemel,
Welkers ligt noit ſtar verwon
Van het nietig aards gewemel:
Groote digtvorſt, welkers naam
Drijft op alle vier de winden:
Die op yders lof, en faam
Strax iets geeſtigs weet te vinden.
Die, vol geeſt, noit zit en ſuſt,
Maar de pen voert naar uw wenſen,
Noit verwonnen of verbluſt
Tot verwondring aller menſen:
„ Die zoo zedig ſpreekt als ſchrijft,
„ Scheld- nog laſterwoord laat horen,
„ Niemands penne ſchuldig blijft
„ Waar die tragt uw geeſt te ſtoren:

't Is niet, dat gy raast, en vloekt
Als een dolle in yders oogen,
En al 't Coffihuis doorzoekt,
Om, als bokkem, hem te droogen,
Die vermetel durft bestaan
Uwen lof in 't hair te vliegen,
Om 't geen u is aangedaan,
„Door zoo schaamteloos te liegen:
Want zulx rooft uw eer geensins.
Neen; dat gy u wilt verweeren,
Groote drukker, Amstels Prins,
Is alleen de kunst ter eeren.
Febus kunst: de grootste kunst,
Die al 't aartrijk zal versieren:
Zoo lang als der Vorsten gunst
Haar zal kroonen met Laurieren.
„Laat een Nagtuyl, een Zoyl
„Of een Momus met zijn stroopers
„Des wat schieten met zijn pijl
Op den Prins der Boekverkoopers,
Die de Kalverstraat vergult
Met sonnetten, en rondeelen,
En lofdigten sneeg doorzult
Tot vermaak der speeltoneelen:
Laat hem schimpen, op uw taal
En gedigt, zoo net beschreven:
„De geleerden altemaal
„Zullen hem zijn vonnis geven.

„Als

„ Als onwaardig, met de lien
„ Van de lettren, te verkeeren,
Die met ſmaak uw digtpen zien
Door zijn plompheid niet te deeren.
Wy waardeeren 't als wat goeds,
Dat ge (ver van iets te hopen)
Met uw vaarzen langs de Koets
Van de Vorſten weet te loopen:
En zijn Pruiſſe Majeſteit,
In 't gezigt van duizend lieden,
Zoo vol geeſt, als wijs beleid,
Uw gedigten aan durft bieden.
Schoon de Koning deze gunſt
Niet vergold met een Medailje:
Hy ontfing nogtans uw kunſt
Met een groet by repreſailje.
Dat 's genoeg voor luy van geeſt,
Om hun daden hoog te roemen.
Schoon de Nyt dat onbevreeſt
Plag een beedlary te noemen.
Dat quetſt u min, als Homeer,
Die (hoe wiſſelen de dingen!)
Zijne vaarzen zelf wel eer
Langs de huizen plag te zingen.
Wat mag drieſte onwetenheid
Op uw vlugge pen dan ſmalen!
„ Daar zy dus haar ſtraf bereid,
„ Komt uw geeſt haar te agterhalen.

 'K zie

„ 'K zie dat Néſt van ſchóften haaſt
„ Die galgvogels, en gedrógten,
„ Hoe hun broer de Nagtuyl raaſt,
„ Op uw vloekpen afgevogten.
„ Yſlijk is 't een hagelvlugt
„ Van uw ſcherp geſlépe pijlen,
„ Als een vuurbal uit de lugt
„ Op hun harſſens te zien ylen.
Vreeſt gy nog niet, woeſten hoop,
„ Voor broodbeeſten reeds geſcholden?
Dwaas door uwen dollen loop
Dat u dit haaſt word vergolden?
„ Handgeweer is hier te ligt
„ Om uw ſaam na 't hart te ſteken:
„ Yſre Bomben zwaar van wigt
„ Zullen u de koppen breken.
„ Schurfte Bokken zot en dol
„ Daar een Momus voor zou yzen,
„ 't Magazijn leyt boorde vol
„ Van mijn digter waard te prijzen.
Raakt dat tuig eens uit den band;
Hoe wil 't honden dan by velen!
Jongens! loopt, komt by der hand,
Raapt gekneusde Bekkeneelen,
Kreuple beenen, arm, en hooft,
Plat geſchote, en doode leden,
Harſſenen van geeſt berooft,
Van de wraak in 't zand getreden.

Ziet,

Ziet, hoe lillen zy van pijn!
Wat gena! gevreesde digter!
Om den grooten Conſtantijn,
Maak de ſtraf hun tog wat ligter!
'T is zoo hevig niet gemeent:
Dus verſchoon, naar uw genade,
Hun vermorzelde gebeent!
Naberouw komt ſteeds te ſpade.
Heeft de onwetenheid gedwaalt
Door wat misſtal aan te wijzen?
Waarom dat zoo duur betaalt?
Goud blijft Goud: trots al 't misprijzen.
Dit 's een harde regel ook.
Zeker die mogt wel verbétert:
Eer ons 't eene of 't andre ſpook
Daarom ook de broek opvetert.
'T oor van Momus kies, en ſcherp,
Vind ligt ſtof, om iets te laken,
Dat hem dient tot een ontwerp
Om zijn gal op uit te braken.
Als op Halma 's Poëzy,
Onberiſplijk in elx oogen:
,, Daar deez' voddekramers vry
,, Hunne broek voor ſtrijken mogen.
Dat men lagche, of ſpot: men deund
Met geen hooggekurkte Laarzen,
Waar af y, en Amſtel dreunt,
Onder 't klinken uwer vaarzen.

Die

Die luidrugtig uitgebromt
Op tonneel van markt en ſtraten
Ons doen ſtaan gelijk verſtomt:
Als ge, in yver uitgelaten,
ô Berugte Praal, en Zon
Van den Heliconſen Hemel!
Zat van 't vogt der Hengſtebron
'T ſtarligt dooft van 't aards gewemel:
En gerezen in uw vlugt
Boven het geſpan der wolken,
Voor geen Havixklauwen dugt
Buiten 't oog der aardſe volken.
Ziet elk uw verheven geeſt
Hooger als de Nagtuyl zweven,
Waarom dan dit ſtomme beeſt
Zoo veel vloeken na gegeven?
„Blijft gy in uw lot getrooſt,
„ Trots de Poëzytirannen,
„Nu ge dit in 't weſt, en ooſt
„Met de grootſte en braafſte mannen
„Zelf, gemeen hebt: waarom dan
„Zoo geraaskalt groote Man?

E Y N D E.

